

УДК 347.121

## ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я

Майкут Х.В., к. ю. н.,  
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін  
Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню сутності права на таємницю про стан здоров'я як особистого немайнового права фізичної особи. Встановлено, що реалізація права на таємницю про стан здоров'я забезпечена низкою гарантій, які проявляються в покладених на інших осіб спеціальних обов'язках. З'ясовано співвідношення категорій «лікарська таємниця» та «медична таємниця».

**Ключові слова:** таємниця про стан здоров'я, лікарська таємниця, медична таємниця, медична інформація, конфіденційна інформація.

Статья посвящена исследованию сущности права на тайну о состоянии здоровья как личного неимущественного права физического лица. Установлено, что реализация права на тайну о состоянии здоровья обеспечена рядом гарантий, которые проявляются в возложенных на других лиц специальных обязанностях. Выяснено соотношение категорий «врачебная тайна» и «медицинская тайна».

**Ключевые слова:** тайна о состоянии здоровья, врачебная тайна, медицинская тайна, медицинская информация, конфиденциальная информация.

Maykut K.V. SOME ASPECTS OF CIVIL PROTECTION OF THE RIGHT TO HEALTH INFORMATION PRIVACY

The article investigates the essence of the right to health information privacy as a moral right of an individual. It establishes that the exercise of the right to health information privacy is secured by a number of guarantees which are reflected in special duties vested in others. It shows the ratio of the categories of “doctor-patient confidentiality” and “medical secret”.

**Key words:** health information privacy, doctor-patient confidentiality, medical secret, medical information, confidential information.

**Постановка проблеми.** В умовах демократизації українського суспільства особливої гостроти набуває питання забезпечення та захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Проголошення Конституцією України людини, її життя, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю обумовлює потребу належної правової охорони права на медичну допомогу, важливою складовою якого є право на таємницю про стан здоров'я.

Міжнародні засади конфіденційності медичної інформації про стан здоров'я були сформовані ще в 40-х роках ХХ століття в таких документах: Загальна декларація прав людини ООН (1948 р.), Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (1948 р.), Міжнародний кодекс медичної етики (1949 р.) [1, с. 41]. Права пацієнтів щодо охорони персональної інформації, отриманої лікарем під час лікування, регламентовано в Декларації про політику в галузі забезпечення прав пацієнта в Європі, яка прийнята Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 1994 р. і, відповідно до п. 4.1. якої вся інформація про стан здоров'я пацієнта, діагноз, прогноз та лікування його захворювання, а також будь-яка інша інформація особистого характеру має зберігатися в секреті, навіть після смерті пацієнта [2].

На сьогодні оптимальний об'єм індивідуальних прав пацієнтів визначає Європейська хартія прав пацієнтів (2002 р.) (далі – Хартія), зокрема право на приватність і конфіденційність особистої інформації. Незважаючи на

те, що Європейська хартія прав пацієнтів має рекомендаційний характер, об'єднані в потужну мережу організації з прав пацієнтів у Європі успішно пролобували визнання та прийняття прав, проголошених у Хартії, на внутрішніх законодавчих рівнях [3, с. 1–3]. Крім того, цей документ слугує орієнтиром для моніторингу та оцінки систем охорони здоров'я держав Європи. Система охорони здоров'я України також була оцінена з використанням сучасних індикаторів, розроблених на основі Європейської хартії прав пацієнтів, з метою виявлення реально існуючої ситуації забезпечення прав пацієнтів у нашій державі [4], зокрема права на таємницю про стан здоров'я як особистого немайнового права.

З огляду на це важливим, на нашу думку, є визначення змісту та особливостей правового регулювання права на таємницю про стан здоров'я як особистого немайнового права фізичної особи, а також гарантій його реалізації.

**Ступінь розробленості проблеми.** Серед науковців, праці яких присвячені теоретичним, практичним і правовим проблемам реалізації права на інформацію про стан здоров'я та її захист, варто виокремити В.І. Агаркова, В.І. Аكوпова, Ю.М. Аргунову, М.М. Білінську, О.Є. Боброва, Ю.І. Губсько-го, О.П. Махник, О.І. Мацегоріна, І.В. Смолюкову, С.Г. Стеценка, Р.О. Стефанчука, І.А. Шамова, І.В. Шатковську та інших.

**Вклад основного матеріалу.** Конституційною основою таємниці про стан здоров'я



є Основний Закон України, стаття 32 якого містить заборону втручатися в особисте і сімейне життя, а також передбачає, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, передбачених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [5].

Стаття 286 Цивільного кодексу України [6], а також стаття 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я [7] закріплюють право пацієнта на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомості, одержані під час його медичного обстеження.

Сутність права на таємницю про стан здоров'я фізичної особи полягає в її можливості самостійно визначати коло осіб, які можуть отримати інформацію про стан її здоров'я, а також вимагати від осіб, які отримали цю інформацію у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків (наприклад, лікар, медична сестра, санітарка тощо) або з інших джерел (наприклад, випадкове отримання інформації або отримання інформації від самого хворого з попередженням про неможливість її подальшого поширення), не розголошувати її [8, с. 693–694].

Таким чином, право на таємницю про стан здоров'я фізичної особи належить до абсолютних прав, оскільки цьому праву кореспондує обов'язок усіх інших осіб, яким стало відомо таку інформацію, утримуватися від її поширення. Водночас більшим обсягом такої інформації володіють саме лікарі, адже особи безпосередньо звертаються до них за консультаціями, для обстеження та лікування. Тому так тісно з досліджуваним правом поєднаний інститут лікарської таємниці.

Уперше поняття лікарської таємниці чітко сформулювалося в клятві Гіппократа: «Щоб при лікуванні – також без лікування – я не побачив чи не почув стосовно життя людського з того, що не потрібно коли-небудь розголошувати, я змовчу про те, рахуючи подібні речі таємницею» [9, с. 88]. І тому зазвичай лікар асоціюється у свідомості пацієнтів не лише з рятівником від фізичних страждань, а й із радником, психологом чи другом.

Ж.В. Чевичалова зазначає: «Сьогодні важко собі уявити, що питання збереження лікарської таємниці визначалося б тільки совістю лікаря та його моральними принципами. На сучасному етапі спостерігається зріст законодавства, що регулює правовідносини з приводу охорони здоров'я і прав пацієнтів, у тому числі й право на лікарську таємницю» [10, с. 349].

Згідно з положеннями статті 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я, яка носить назву «Лікарська таємниця», медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

У науковій літературі є різні підходи до розуміння лікарської таємниці, запропоновані як медиками, так і юристами, філософами, соціологами. Одні з них наголошують на морально-етичну сторону лікарської таємниці, інші – на права пацієнта, треті – на осіб, зобов'язаних зберігати лікарську таємницю.

У контексті теоретико-правового аналізу лікарської таємниці В.П. Новосолов та Л.В. Канунникова стверджують, що вона охоплює відомості, які не підлягають розголошенню про захворювання та інтимну сторону життя пацієнта, отримані від нього самого чи виявлені в процесі його обстеження чи лікування, тобто під час виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків [11, с. 113].

В.І. Акопов лікарською таємницею вважає всі відомості, що отримані від хворого чи виявлені під час його медичного обстеження чи лікування, що не підлягають розголошенню без згоди хворого. До таких відомостей науковець відносить факт звернення до медичного закладу, інформацію про функціональні та фізичні вади організму, спадкові захворювання, шкідливі звички, діагноз, ускладнення, прогноз, сімейне та інтимне життя, факт усунування, стан здоров'я родичів [12, с. 103].

На думку І.В. Смолькової та В.Н. Лопатіна, до змісту лікарської таємниці входять відомості про факт звернення громадянина за медичною допомогою, про стан його здоров'я; про діагноз, лікування та прогноз захворювання; про його особисті та сімейні таємниці; про трансплантацію, штучне запліднення, імплантації ембріона, про особу донора; інші відомості в медичних документах громадянина [13, с. 12; 14, с. 36]. А.І. Марущак до таких відомостей додає також дані про перенесені й наявні в особі, яка виявила бажання здати кров або її компоненти, захворювання, а також про вживання нею наркотичних речовин та властиві їй інші форми ризикованої поведінки, що можуть сприяти зараженню донора інфекційними хворобами, які передаються через кров, за наявності яких виконання донорської функції може бути обмежено; дані про реципієнтів донорських органів, а також про осіб, що заявили про свою згоду або незгоду стати донорами в разі смерті, та інші відомості [1, с. 43].

Як бачимо, науковці прагнуть максимально перелічити можливі випадки отримання іншими особами відомостей, що складають лікарську таємницю. У цьому контексті погоджуємось з О.І. Мацегоріним, який зауважує, що такий підхід не завжди раціонально виправданий, адже практично неможливо передбачити всі потенційно можливі факти отримання та розголошення суб'єктами обов'язку збереження лікарської таємниці. Чинне законодавство України не встановлює вичерпного переліку відомостей, які складають зміст лікарської таємниці, що обумовлюється досить широким спектром відомостей медичного, інтимного, сімейного та іншого характеру [15, с. 157].

Інформація про стан здоров'я належить до медичної сфери, представники якої мають у розпорядженні відповідний арсенал

методів обстеження і дослідження для фахового об'єктивного визначення такого стану. А отже, на думку О.І. Мацегоріна, допустимим може вважатися використання терміна «медична інформація про стан здоров'я», що у свою чергу дозволяє ввести в користування термін «медична таємниця» [15, с. 154–155].

Досліджуючи інститут лікарської таємниці, деякі вчені вважають, що лікарська таємниця є аналогом медичної таємниці, інші – що ці поняття хоча є суміжними, але не тотожними.

Під час визначення співвідношення зазначених категорій, С.Г. Стеценко стверджує, що вживання терміна «лікарська таємниця» не повною мірою відображає обов'язок збереження в таємниці всього комплексу інформації про стан здоров'я особи. Точніше може визначити його термін «медична таємниця», адже мова йде про сферу медицини в цілому, а не лише про обов'язок лікаря зберігати в таємниці отримані відомості про пацієнта. Тим паче, що постійний розвиток новітніх технічно-інформаційних технологій, комплексний характер сучасної медичної допомоги призводить до того, що така конфіденційна за своєю суттю інформація досить часто стає доступною не лише лікарям, а й представникам інших професій [16, с. 19].

Водночас, на думку О.В. Негодченка, значна кількість медичних працівників, що мають доступ до інформації, яка становить лікарську таємницю, не відповідають основним ознакам поняття лікаря, що свідчить на користь використання терміна «медична таємниця» в характеристиці режиму обмеження доступу до таємної інформації медичного характеру [1, с. 45].

Виходячи з таких міркувань науковців, можна припустити, що назва статті 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я не відповідає змісту самої норми, призводить до її звуження, оскільки в ній йдеться про медичних працівників та інших осіб, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стали відомі відповідні дані, а не лише про лікарів.

Ще одним аргументом на користь використання терміна «медична таємниця», на думку О.В. Негодченка, є те, що такий термін не є новим і вживається в нормативно-правових актах, зокрема міжнародно-правових. Прикладом такого акта, що містить посилання на необхідність дотримання медичної таємниці, є Рекомендація щодо охорони здоров'я працівників на місцях роботи від 25.06.1953 р. № 97, ухвалена Міжнародною організацією праці [1, с. 43–44]. Термін «медична таємниця» часто використовується й у вітчизняних правових документах [17; 18], аналіз яких свідчать про змістовну спорідненість лікарської та медичної таємниць.

На доцільності використання терміна «медична таємниця» наголошували також інші вчені, зокрема Л.О. Красавчикова [19], В.П. Головченко, Л.М. Грузова [20, с. 36].

Свою прихильність до використання терміна «лікарська таємниця» висловлює Г.Б. Романовський, який вважає, що основними аргументами правомірності використання цього поняття є історично усталене застосування

саме терміну «лікарська таємниця»; термінологічне закріплення його в нормативно-правових актах, що регулюють медичну діяльність в Україні, зокрема в Основах законодавства України про охорону здоров'я; позначення різновиду професійної таємниці словом «лікарська» засвідчує не освіту та кваліфікацію медичного працівника, а про вид суспільної діяльності – лікування [21, с. 21].

Слушною, на наш погляд, є позиція М.І. Хавронюка, який вважає, що лікарську таємницю слід відрізнити від медичної таємниці [22, с. 339]. Тим паче, що Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 30.10.1997 р. (справа К.Г. Устименка) зазначив, що лікарська таємниця – це інформація про пацієнта, а медична інформація – інформація для пацієнта [23].

Медична інформація, тобто свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі і про наявність ризику для життя і здоров'я, за своїм правовим режимом належить до конфіденційної, тобто інформації з обмеженим доступом. Лікар зобов'язаний на вимогу пацієнта, членів його сім'ї або законних представників надати їм таку інформацію повністю і в доступній формі.

В особливих випадках, як і передбачає частина третя статті 39 Основ законодавства України про охорону здоров'я, коли повна інформація може завдати шкоди здоров'ю пацієнта, лікар може її обмежити. У цьому разі він інформує членів сім'ї або законного представника пацієнта, враховуючи особисті інтереси хворого. Таким же чином лікар діє, коли пацієнт перебуває в непритомному стані.

У випадках відмови в наданні або навмисного приховування медичної інформації від пацієнта, членів його сім'ї або законного представника вони можуть оскаржити дії чи бездіяльність лікаря безпосередньо до суду або (за власним вибором) до медичного закладу чи органу охорони здоров'я.

Правила використання відомостей, що стосуються лікарської таємниці – інформації про пацієнта, на відміну від медичної інформації – інформації для пацієнта, встановлюються статтею 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я.

Таким чином, «медична інформація» є поняттям більш поширеним, включає в себе такий вид інформації з обмеженим доступом, як лікарська таємниця. Крім того, суб'єктом лікарської таємниці, тобто особою, яка нею володіє, є медичні працівники та інші особи, які виконують професійні або службові обов'язки у сфері охорони здоров'я. Власником конфіденційної медичної інформації є пацієнт, який і приймає рішення про можливість її поширення будь-яким способом будь-яким особам [1, с. 44–45].

Виходячи з вищенаведеного, можна дійти висновку, що заміна поняття «лікарської таємниці», яке склалося історично, на «медичну таємницю» не є доцільним, оскільки призведе до плутанини в розумінні змісту обох понять. Залишення в понятійному апа-



раті «лікарської таємниці» як правового явища, спрямованого на збереження медичної інформації дозволяє однаково його розуміти пацієнтам, медичним працівникам і правознавцям.

Поряд із передбаченим у законодавстві обов'язком збереження лікарської таємниці, гарантією реалізації права на таємницю про стан здоров'я є також встановлення частину другою статті 286 Цивільного кодексу України заборони вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи. Відповідно до Інструкції про порядок заповнення листка непрацездатності, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 03.11.2004 р. № 532/274/136-ос/1406 (у редакції від 29.12.2006 р.) діагноз первинний, діагноз заключний та шифр діагнозу відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я десятого перегляду, прийнятої 43 Всесвітньою асамблеєю охорони здоров'я 01.01.1993 р. (далі – МКХ-10) зазначаються виключно за письмовою згодою хворого. В іншому випадку первинний та заключний діагнози та шифр МКХ-10 не вказуються [24].

Більше того, вказана інструкція дозволяє лікарю за письмовим погодженням із завідувачем відділення з деонтологічних міркувань у листку непрацездатності змінити формулювання діагнозу та шифру МКХ-10 фактичного захворювання. Але в такому випадку лікар зобов'язаний зробити в медичній картці стаціонарного чи амбулаторного хворого запис, який обґрунтовує зміну діагнозу та шифру МКХ-10.

**Висновки.** Право на таємницю про стан здоров'я належить до фундаментальних особистих немайнових прав фізичної особи. Реалізація досліджуваного права забезпечена низкою гарантій, які проявляються насамперед у дотриманні покладених на інших осіб спеціальних обов'язків.

Право на таємницю про стан здоров'я бере витоки зі сфери лікарської діяльності, яка за своїм характером обумовлює необхідність передусім встановлення лікарської таємниці, яка є основною складовою більш широкого поняття медичної таємниці.

Повага до конфіденційності інформації про стан свого здоров'я є невід'ємним принципом правової системи України. Вирішальною є не лише повага до медичної таємниці пацієнта і захист приватного життя хворого, а також і забезпечення його довіри до працівників медичних закладів, до медичної професії та медичних послуг загалом.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Негодченко О.В. Медична та лікарська таємниці як гарантії інформаційної приватності / О.В. Негодченко // Право і суспільство. – 2013. – № 2. – С. 41–48.

2. Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнта у Європі, ВООЗ; 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://samlib.ru/s/stonogin\\_s\\_w/europe.shtml](http://samlib.ru/s/stonogin_s_w/europe.shtml).

3. Охорона здоров'я та права людини / пер. з англ.; за ред. Д. Коен та ін.; за наук. ред. (укр. версія) І. Сенюта. – 5-те вид., допов. – Львів : Медицина і право, 2011. – 506 с.

4. Україна крізь призму Європейської хартії прав пацієнтів: результати виконання в Україні другого етапу європейських досліджень на відповідність стандартам ЄС з прав пацієнтів / В.В. Глуховський та ін. – К. : Дизайн і поліграфія, 2012. – 158 с.

5. Конституція України від 28 червня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – № 30. – 1996. – Ст. 141.

6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

7. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 4. – Ст. 19.

8. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використання позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) : у 4 т. / за ред. проф. І.В. Спасиво-Фатєєвої. – Х. : ФО-П Колісник А.А., 2010. – Т. 4 : Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки. – 2010. – 768 с.

9. Гиппократ. Избранные книги / Гиппократ ; перевод с греческ. проф. В.И. Руднева. – М. : Сварог, 1994. – 736 с.

10. Чевичалова Ж.В. Деякі аспекти становлення вітчизняного інституту «Лікарської таємниці» / Ж.В. Чевичалова // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (Генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 квітня 2008 р., м. Львів). – Львів : Вид-во ЛЮБФ «Медицина і право», 2008. – С. 349–353.

11. Новоселов В.П. Правовое регулирование профессиональной деятельности работников здравоохранения / В.П. Новоселов, Л.В. Канунникова. – Новосибирск : Изд-во НГОНБ, 2000. – 156 с.

12. Акопов В.И. Право в медицине / В.И. Акопов, Е.Н. Маслов. – М. : Книга-сервис, 2002. – 352 с.

13. Смолькова И.В. Тайна: понятие, виды, правовая защита : [юридический терминологический словарь-комментарий] / И.В. Смолькова. – М. : Луч, 1998. – 80 с.

14. Лопатин В.Н. Правовая охрана и защита права на тайну / В.Н. Лопатин // Юридический мир. – 1999. – № 7. – С. 32–36.

15. Мацегорін О.І. Цивільно-правова охорона права на таємницю про стан здоров'я / О.І. Мацегорін // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 154–158.

16. Стеценко С.Г. Медичне право України (правове забезпечення лікарської таємниці) : [монографія] / С.Г. Стеценко, І.В. Шатковська. – К. : Атіка, 2010. – 144 с.

17. Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 397 від 08.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0215-02/card6#Public>.

18. Порядок медичного обстеження донорів крові та (або) її компонентів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 385 від 01.08.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0896-05>.

19. Красавчикова Л.О. Личная жизнь граждан под охраной закона / Л.О. Красавчикова. – М., 1983. – 224 с.

20. Головченко В. Лікарська таємниця як медико-правова проблема / В. Головченко, Л. Грузова // Ліки України. – 2001. – № 6. – С. 12–14.

21. Романовский Г.Б. Право на неприкосновенность частной жизни / Г.Б. Романовский. – М. : МЗ-Пресс, 2001. – 312 с.

22. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.

23. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України



«Про інформацію» та ст. 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К. Устименка) від 30 жовтня 1997 року // Офіційний вісник України. – 1997. – № 46. – Ст. 126.

24. Інструкція про порядок заповнення листка непрацездатності : Наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України,

Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 03.11.2004 р. № 532/274/136-ос/1406 (в редакції від 29.12.2006 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1456-04>.